

„Urmele” Basarabiei în viața și activitatea lui Romulus Cioflec

Considerații preliminare

Volumul *Pe urmele Basarabiei*, al scriitorului Romulus Cioflec, nu este numai o carte de memorialistică, ci este o carte a crezului autorului despre națiunea română, prin ce are ea specific în Basarabia, o carte a identității autorului cu speranțele și idealurile basarabenilor dintr-o perioadă dificilă a istoriei acestei provincii românești atât de amarnic vitregită de soartă. Cât de prezentă a fost Basarabia în viața și activitatea lui Romulus Cioflec vom încerca să demonstrăm în continuare prin „urmele” lăsate în opera sa, în arhive, în presa vremii, în mărturisirile contemporanilor, în diverse volume etc.

La 34 de ani, cât avea la vremea când lua drumul Răsăritului, Romulus Cioflec debutase în literatură cu volumul de povestiri *Doamne ajută-ne!* (1907), publicase în importante publicații ale vremii, fusese învățător în județul Prahova, bibliotecar al Academiei Române, redactor-șef la ziarul *Românul* din Arad, terminase Facultatea de Litere și Filozofie din București. Primul război îl găsește profesor în nordul Moldovei, la Pomârla, jud. Dorohoi.

Romulus Cioflec – martor ocular al revoluției de la Petrograd

În toamna anului 1916, pornește într-o călătorie „pe drumuri fără luminiș” (titlul primului capitol al volumului *Pe urmele Basarabiei*), cu gândul de a-și căuta familia plecată din Transilvania în refugiu, dar, spunem noi, mai mult din imboldul, neostoit toată viața, de a călători. În perioada războiului, mijloacele de transport nu erau deloc comode, încât călătoria o face, mai întâi, într-un car cu fân, dinspre Onești spre Iași, apoi cu trenul „o săptămână încheiată”, iar „din văgăunile cele mai de sus ale muntelui, unde de dimineață iar se măcinau oameni, răsuflarea grea a pământului venea după noi în răbufniri surde...”.

În Iași, Romulus Cioflec trece pe la redacția *Vieții românești*, pentru a afla noutăți din Răsărit, mai ales despre război. Nu va zăbovi mult deoarece arde de nerăbdarea informării directe, de la sursă. Traversează cu trenul Basarabia, care „se scufundă în negura răzvrătită de vânturi”, și merge direct la Petrograd, din dorința de a se afla în mijlocul

evenimentelor. Ajunge la Petersbug-Petrograd la 23 februarie 1917 și vede revoluția „pe viu”, participă ca martor ocular la evenimentele care se derulau acolo, notându-le ca atare:

„Sâmbătă, în 25 februarie, (strada) *Nevschi geme de mulțimea care se revarsă în valuri (...). Sunt în stradă toți gata să smulgă viitorul din mâinile tiranilor. Va fi ori revoluția biruitoare ori represiunea grozavă. Valul înapoi nu mai poate da. Drumul întoarcerii nu se mai cunoaște.*

Jocul primejdios din ajun reîncepu, ca într-o arătare de vis și în proporții neașteptate. Marea stradă geme, huieste de strigăte, de țipete, de invective, de îndemnuri, de frânturi de discursuri – și cravalul se tot mută, amuțește, izbucnește iarăși și iar se mută”¹.

Opinia că Romulus Cioflec „dă câteva pagini memorabile valabile astfel pentru zugrăvirea oricărei revoluții” a fost exprimată de curând de cercetătoarea Carmen Brăgaru, care menționează faptul că, în capitolul *Revendicările moștenirii*, din volumul *Pe urmele Basarabiei*, autorul se dovedește „a fi un fin psiholog. Toată situația de după prăbușirea țarismului este descrisă nu în termenii unor informații istorice, împănate cu citate din diverse documente ale momentului, ci printr-o analiză foarte pertinentă a mizelor fiecărui grup important de participanți”, surprinzând „imperceptibila trecere de la o orânduire la alta, cu tot ce decurge de aici”².

În „cetatea răzvrătită a negurilor”, Petrograd, unde „o răsuflare grea învăluie orașul”³, Romulus Cioflec are o surpriză care anticipează evenimentele la care va participa în Basarabia: întâlnirea cu doi basarabeni, unul bălțean, altul sorocean, lângă podul Anitciov „cel cu caii de bronz de pe canalul Fontana”. Erau „doi soldați nearmați, bărbați în puterea vârstei”. La întrebarea dacă sunt basarabeni, rămân „cu ochii căscați și cu gura întredeschisă de bucuria neașteptatului eveniment, (...) cată pe un moment muți la mine și răspund amândoi într-un glas: *besarabeni!*”. Remarca naratorului nu este lipsită de bucurie: „Cu toate că trecusem prin Basarabia, ei sunt cei dintâi români basarabeni cu cari am putut vorbi”⁴.

Romulus Cioflec – „slujitor” al vieții culturale în Basarabia

În ziua de 5 martie 1917, Romulus Cioflec s-a despărțit de Petrograd și „după atâta drum în necunoscut, prin largă străinătate a oceanului rusesc, pășesc pe pământul Basarabiei revoluționare” (capitolul *Basarabia revoluționară*). De fapt „pășește” în Chișinău. Impresiile despre oraș sunt sintetice, corecte, ale cunoscătorului care prezintă specificul localității: „Orașul e bine rânduit, croit în felii patrate, cu străzi largi, drepte, zidit solid, din larg și pe pantă, să fie curat și plin de soare”⁵. Grădina publică a fost și este și astăzi locul cel mai cunoscut – bustul lui Pușchin exista și atunci: „În mijlocul unei alei străjuiește sus, cocoșat pe un soclu înalt și îngust ca un par, bustul în bronz, minuscul, sluțit de omăt, al lui Pușchin, ca un semn de întrebare”⁶. La începutul secolului existau în Chișinău câteva clădiri impunătoare, adevărate opere de arhitectură, pe care desigur le-a admirat și scriitorul născut la Araci, ca de exemplu, clădirea primăriei, fosta Dumă orășenească, „cea mai mândră clădire”, și biserica grecească „Sf. Panteleimon”, ambele monumente de artă (vezi anexele), aparținând cunoscutului arhitect Alexandru Bernardazzi (1831-1907)⁷. În mod sigur, Romulus Cioflec a fost în biserica „Sfântul Ierarh Nicolae” (arhitect V. N. Ţăganko, sfințită în 1901, vezi anexa), în august 1917, când, din această biserică, a fost petrecut spre locul de veci preotul-poet Alexei Mateevici⁸, prezentat în volumul *Pe urmele Basarabiei...*

Ajuns în Chișinău la 10 martie 1917, Romulus Cioflec merge direct la *Cuvânt moldovenesc*, unde avea vechi prieteni, cunoscuți la Iași, în urmă cu nouă ani, bătrânul Nicolai Nicolaici Alexandri și tânărul Pantelimon Halippa. „Nu ne-am văzut de multă vreme și ne întâlnim în vremuri neobișnuit de grele pentru românimea de pretutindeni. În primele clipe nu putem lega vorba și ne deschidem drum cu tăcerea mută...”⁹. Prietenii, „puși acum de război și revoluție la sarcini și răspunderi neașteptate, covârșitoare”, sunt bucuroși când Romulus Cioflec răspunde dorinței lor de a rămâne și de a intra „în luptă cu buchile”. Prin urmare, chiar din prima zi, s-a angajat la redacția *Cuvântului moldovenesc*, asemeni multor refugiați transilvăneni, mai ales, care au reușit să obțină servicii, încadrându-se în viața publică a Basarabiei, unii participând activ la acțiunile politice ale românilor basarabeni.

Chiar în prima zi, seara, are loc un sfat moldovenesc, unde moldovenii „sunt convocați pentru afaceri comunale, dar vor vorbi și despre chemarea Basarabiei în fața evenimentelor” (p. 207).

Reacția „moldovenilor” în fața ardeleanului este notată în mod obiectiv, cu o notă comic-amară: „Aproape toți întâlnesc întâiași dată un ardelean – ba încă pe unul care-i informează despre mersul revoluției și despre izbânda ei la Petrograd... Toți mă examinează lung și atent, mă provoacă să vorbesc și se miră cum nu ne-am putut cunoaște până acum, dacă suntem chiar la fel...” (p. 207).

Romulus Cioflec rămâne la *Cuvânt moldovenesc*, scrie diverse articole, dar și ajută la realizarea „hainei” cu alfabet latin a publicației. Este conștient că existența ziarului în atmosfera revoluționară a fostului imperiu este dificilă, consemnând exact starea de spirit care exista în capitala Basarabiei:

„În vreme ce la Chișinău, vântul revoluționar se întetește mereu pătrunzând tot mai mult în arterele de viață ale fostei gubernii împărătești, *Cuvânt moldovenesc*, neobișnuit cu asemenea intemperii, plutind la început fără o orientare sigură, aci se pierde după valuri, aci se arată în zare... Dar, în cele din urmă, tot de acolo trimit moldovenii guvernului vremelnic o mărturisire de bucurie moldovenească pentru răsturnarea fostei obłuduri țariste și de nădejdi pentru așezarea Rusiei pe așa temelii, încât să le fie asigurat și lor dreptul la viață națională... Acest demers, pentru început destul de îndrăzneț și care pe povățuitorii Rusiei libere și mari îi irită, ca și cățelușul din fabulă, n-a primit nici un răspuns, ba încă nici un ziar n-a luat notă de „hiritisirea” moldovenilor” (p. 210).

Capitolul *Slujitori ai cauzei modovenești* (p. 221-224) prezintă situația grea în care se aflau slujitorii cauzei naționale din Chișinău. Manifestările spontane din afara capitalei dau un impuls favorabil mișcării naționale, care altfel ar fi fost „biruită de timiditate în fața strigătului de biruință al revoluționarismului rusesc impetuos și totuși adesea șubred din stolțița (capitala- n.n.) Basarabiei”. La Chișinău, gazeta moldovenilor, *Cuvânt moldovenesc*, „e pipernicită, ca un copil crescut în sărăcie și năpăstuire – cu toate că-și duce viața într-un cartier boieresc. E bisăptămănală, rustică și timidă față de cotidianele din Chișinău, cu cari nu se poate prinde la harță... Nici nu s-ar încumeta. Nu mai vorbesc de cele mari de peste Nistru, scrise în graiul „intelighenții” și

cu mare aparat”. Nu numai că Romulus Cioflec înțelege și prezintă exact realitățile perioadei, dar, venind din Ardeal și cunoscându-i istoria, realizează o interesantă comparație între *Cuvânt moldovenesc* și *Gazeta de Transilvania*: „Față de acestea (ziarele mari de peste Nistru, n.n.) Cuvântul moldovenesc e ca și *Gazeta Transilvaniei dinainte de 1848 în comparație cu zierele vieneze – așa că prin acei cari ne scriu ori vin pe la redacție, simțim noi că suntem mulți, cu toate că tare suntem puțintei*”. Remarcăm faptul că Romulus Cioflec s-a integrat în grupul celor de la *Cuvânt moldovenesc* („noi”) și că, prin umorul specific, constatat în toate operele sale, face haz de necaz, însă este optimist.

Prea multe articole nu cunoaștem, până în prezent, că ar fi semnat R. Cioflec în *Cuvânt moldovenesc*. Amintim: *În Petrograd în zilele revoluției*, în *Cuvânt moldovenesc*, IV, nr. 24 din 22 martie 1917. În paginile aceluiași număr, Romulus Cioflec a publicat un articol intitulat *Preoțimea noastră în clipa de astăzi*, semnat *Un mirean*¹⁰, în care consemnează rolul important pe care trebuie să-l aibă preoții, este necesar ca aceștia să se afle în primele rânduri în mișcarea de emancipare națională și politică a românilor basarabeni: „*acum a sunat ceasul al unsprezecelea și vrem din toată inima, ca această izbândă, pe care ne-o dă Dumnezeu și ne-o îngăduie oamenii, s-o dobândim cu preoțimea în frunte! Preoți aveți cuvântul!*”.

O altă publicație importantă la care a colaborat Romulus Cioflec este *Sfatul Țării*. Cercetările efectuate până în prezent evidențiază doar două articole semnate Romulus Cioflec, însă prezența numelui intelectualului din Araci în paginile publicației este mai numeroasă prin informații culturale diverse. Titlurile celor două articole sunt: *Aristocrația viitorului* în nr. 11 din 7 aprilie 1918 și *Zile de urgie. Amintire de la moartea dramatică a lui Murafa și Hodorocea*, publicat în nr. 112 din 21 august / 3 septembrie 1918¹¹. O serie de activități culturale desfășurate de Romulus Cioflec în perioada 1917-1918 le aflăm din gazeta *Sfatul Țării*. Astfel, numărul din 12 mai 1918 comunica cititorilor că, în ziua de duminică 6 mai, Universitatea Populară din Chișinău a organizat un „*matineu de pomenire*” al scriitorilor George Coșbuc și Barbu Delavrancea, de curând trecuți la cele veșnice, în cadrul căruia Romulus Cioflec a vorbit despre George Coșbuc, iar Petre V. Haneș, despre Barbu Delavrancea. Mențio-

năm că Romulus Cioflec a fost unul dintre fondatorii Universității Populare din Chișinău, 18 februarie 1918, alături de alți cunoscuți intelectuali ai vremii.

Ziarul *Sfatul Țării*, din 23 august / 5 septembrie 1918, anunță că participanții la matineul din 19 august 1918 al Universității Populare au adunat 1372 de lei pentru monumentele ce urmau a fi ridicate pe mormintele lui Alexei Mateevici, Simion Murafa și Andrei Hodorocea. Printre donatori au fost Romulus Cioflec și fratele său, Silvestru Cioflec.

Chiar de pe prima pagină a publicației *Sfatul Țării*, din 20 februarie / 5 martie 1919, aflăm că participând la matineul din 17 februarie / 2 martie 1919 al Universității Populare, consacrat românilor transnistreni, Romulus Cioflec a vorbit din partea Ardealului. Numărul din 14 iunie 1919 anunța că, la 11 iunie 1919, membrii Asociației Corpului Didactic din Chișinău au decis să înființeze o secție locală a Ligii Culturale, al cărei președinte era Nicolae Iorga. Printre aderenți s-a numărat și Romulus Cioflec. *Sfatul Țării* din 25 decembrie 1919 anunța că, în cadrul adunării generale din 17 decembrie 1919 a Asociației Corpului Didactic din Basarabia, a fost constituit Comitetul Ligii Culturale, Secția din Chișinău, în a cărei componență a fost ales și Romulus Cioflec, alături de Paul Gore, Iustin Frățiman, Leon Boga, Alexandru Ouatul și alții.

La 10 februarie 1919, cum aflăm din *Sfatul Țării* (15/28 februarie 1919), în incinta Liceului nr. 1 de Băieți a avut loc adunarea generală a Asociației Profesorilor din Chișinău. Profesorul Dimitrie Munteanu-Râmnic a prezentat raportul cu titlul *Despre problemele actuale ale școlii noastre și ale corpului didactic*. În cadrul dezbaterilor cu privire la problemele abordate, a luat cuvântul și profesorul Romulus Cioflec.

În perioada 13-20 martie 1917, un grup de 21 de intelectuali grupați în jurul redacției gazetei *Cuvânt moldovenesc* au constituit Partidul Național Moldovenesc, care a condus mișcarea de eliberare națională a românilor basarabeni. Printre cei 21 de membri fondatori, se numără doi intelectuali transilvăneni, Romulus Cioflec și Onisifor Ghibu¹². Ambii au elaborat câte un proiect de program al viitorului partid, au participat la discutarea și adoptarea proiectului de program redactat de comisia creată special în acest scop¹³.

Cărturarii din mediul refugiaților au avut o mare contribuție la ridicarea nivelului de cul-

tură al basarabenilor, mai ales prin activitatea în domeniul învățământului. Basarabeni nu au dispus de școli în limba maternă, fiind obligați de regimul țarist să învețe în rusește. În cadrul diferitelor întruniri s-a insistat, pe lângă alte revendicări sociale, asupra introducerii limbii române în învățământ și scrierea ei cu alfabet latin. S-a ajuns astfel la necesitatea organizării unor cursuri pentru cadrele didactice din școlile primare naționale.

În vara anului 1917, Romulus Cioflec a ținut cursuri pentru învățători. Aceste cursuri au fost organizate, prin străduința lui Paul Gore și Vladimir Herța din Comisia școlară, de Zemstva gubernială, care a oferit 55.000 ruble pentru întreținerea învățătorilor și plata lectorilor la cursurile de vară¹⁴. O comisie, în care intrau Ștefan Ciobanu, Em. Hammer, Onisifor Ghibu, I. Scodigor și Romulus Cioflec, elaborează un proiect de organizare a cursurilor, ce erau socotite obligatorii pentru toți învățătorii basarabeni. Au luat parte la cursuri 418 învățători de la școlile publice din Basarabia. Cu prilejul lecției de deschidere, ținută cu mare solemnitate la 17 iunie, poetul Alexei Mateevici a citit poezia *Limba noastră*. Cursurile sunt evocate de Romulus Cioflec în memorialul său de călătorie *Pe urmele Basarabiei*¹⁵. La a doua serie de cursuri pentru învățători, organizate în toamna anului 1917, „s-au adunat cam 200 de cursiști”, organizându-se „patru grupe de limbă cu următorii lectori: grupa I cu dl R. Cioflec, ardelean, profesor la liceul din Pomârla (România), grupa II cu dl A. Banciu, ardelean, profesor la gimnaziul din Brașov (Ardeal), grupa III cu dl G. Tofan, bucovinean, directorul gimnaziului din Bazargic (România), grupa IV cu dl O. Țopa, bucovinean, profesor la școala reală din Cernăuți (Bucovina)”¹⁶. Lecțiile practice au fost conduse la început de Onisifor Ghibu, „ardelean, inspector al școlilor române greco-ortodoxe din Transilvania”¹⁷, apoi de lectorii de limbă: R. Cioflec și G. Tofan.

Pentru cursurile de vară din 1917, Romulus Cioflec este primul pe lista lectorilor transilvăneni, bucovineni și români, dovedind implicarea sa la buna desfășurare a cursurilor. **Lista este dactilografiată cu alfabet slav; inclusiv numele, și se află la Arhivele Naționale ale Republicii Moldova**¹⁸.

Având în vedere experiența de lector la aceste cursuri pentru învățători, profesorul Romulus Cioflec este preocupat de „*lucrul învățătorilor în afară de școală*”, adică de

activitatea extrașcolară, publicând diverse articole în *Școala moldovenească*, revista Asociației Învățătorilor Moldoveni din Basarabia. Ne vom opri, în cele ce urmează, asupra unui articol intitulat chiar *Lucrul învățătorilor în afară de școală*, apărut în *Școala moldovenească*¹⁹. Considerăm că este un studiu elocvent al dascălului Romulus Cioflec, având la bază experiența dobândită în prestigioasa Școală Normală de la Câmpulung Muscel și în școlile primare din localitățile prahovene, unde a fost învățător. Ne demonstrează totodată aptitudinile, capacitățile și clarviziunea unui cunoscător al învățământului românesc. Autorul articolului începe prin a-și arăta încrederea în „*școala noastră națională*” și în speranța că fiecare sat va avea „*învățători însuflețiți de duhul cel adevărat*”, pentru ca toți copiii moldoveni „*să se împărtășească de binefacerile învățaturii*”. Unele imagini ce-l descriu pe „*învățătorul moldovan*” ni-l divulgă pe scriitorul de mai târziu (exemplele nu-și au rostul în acest loc).

Entuziasmul dascălului este permanent prezent: „*nu se poate o sarcină mai frumoasă decât a învățătorilor moldoveni din zilele noastre*”, „*istoria ne-a găsit în drumul ei; prin noi trebuie să se îplinească poruncile ei*”, „*această pregătire trebuie desăvârșită în timp cât mai scurt, pentru ca moldovenii să meargă în pas cu alte popoare megieșe*”.

Ideile lui Romulus Cioflec privind activitatea extrașcolară (pe care o și numește astfel în două locuri din articol) sunt în concordanță cu experiența învățământului românesc, unele valabile și astăzi. Pornește de la faptul că „*cel dintâiu învățător al copilului este mama, apoi tata - toată familia - și ulița*”. Învățătorul nu este iubit, precum este mama, dar el „*are chemarea și pregătirea trebuitoare de a crește și lumina micile odrasle*”. Accentuează rolul empatiei care trebuie să fie între elev și dascăl, numai așa „*înăruierea e fără asemănare*”. În importanța pe care o acordă sarcinii învățătorului, care trebuie „*să se ostenească să călăuzească și pe ceilalți conlucrători ai săi, cari pregătesc drumul copilului spre școală*”, recunoaștem ceea ce numim astăzi conlucrarea dintre familie, școală și societate. O idee actuală este aceea pe care Romulus Cioflec o acordă celor două „*laturi*” ale activității extrașcolare: „*luminarea sătenilor*” și „*îmbunătățirea stării lor materiale*”. Mijloacele „*de căpetenie*” pe care le-ar putea folosi învățătorii și preoții „*pentru a îmbunătăți starea culturală și materială a*

sătenilor” sunt: predici, șezători, conferințe, coruri, școală pentru adulți, școală complementară, biblioteci, societăți „pentru lupta împotriva beției și a altor patimi”, grădini de legume, ateliere, cooperative. Autorul acestor recomandări este conștient că „e ușor de spus ce trebuie de făcut” și că „e mai greu de știut ce se poate face”, „cum să faci, cu cine să faci și de unde să începi”. Își propune să răspundă la aceste întrebări într-un număr viitor al revistei, fiind încredințat că și alții „se vor mai găsi”, care să contribuie „la lămurirea unor lucruri de însemnătate așa de mare pentru propășirea norodului nostru”. Articolul, în întregime, a fost republicat de curând în volumul *Romulus Cioflec – un ardelean pe drumurile lumii*, ediție îngrijită de Luminița Cornea, Editura Arcuș, 2007, p. 47-50.

Societatea Istoric-Literară din Chișinău, din care a făcut parte și Romulus Cioflec, a fost înființată la 25 martie/7 aprilie 1918, în cadrul unei adunări care a desemnat pe Iustin Frățiman, Ion Nistor, Petru Haneș, Dumitru Munteanu-Rîmnic, cunoscuți cărturari români, să întocmească statutul Societății. Despre fondatorii acestei Societăți, Nicolae Iorga afirma că „și-au adus aminte că sunt români pe vremea când aceasta era crimă”. Ei sunt „propovăduitorii neuitați” ai culturii românești pe mult pătimitul pământ basarabean, „de-o eroică încredere și de sfânt optimism”²⁰.

Organizatorul și sufletul Societății Istoric-Literare, denumită curând după înființare B. P. Hasdeu, a fost eruditul profesor Iustin Frățiman²¹ care, în 1923, devine membru corespondent al Academiei Române. În Prefața la Buletinul Societății Istoric-Literare din Chișinău „B.P.Hasdeu”, vol. I, Chișinău, 1922-1923, se menționează că în „aceste vremuri”, alături de intelectualii băstinași, în Chișinău se adăpostise un însemnat număr de intelectuali pribegi din Vechiul Regat, Transilvania, Bucovina și Macedonia. „Aceste forțe intelectuale unite au creat în Chișinău un mediu cultural-național puternic, care a avut o influență hotărâtoare asupra provinciei întregi”²². În același Buletin (p.341-342) se află Lista membrilor Societății Istoric-Literare „B.P.Hasdeu”, în ordine alfabetică (vezi anexa), unde îi găsim pe „Cioflec R. prof” și „Cioflec C. profesor”. Conform cercetărilor noastre, în perioada respectivă, se afla la Chișinău fratele scriitorului, Silvestru Cioflec, nu Constantin. Nu este exclus să fi fost amândoi, rămâne de cercetat.

Societatea Istoric-Literară „B.P. Hasdeu”,

fondată imediat după Marea Unire, grație obiectivelor propuse și performanțelor atinse pe parcursul anilor de activitate, a jucat un rol important în viața culturală a Basarabiei.

Romulus Cioflec – profesor în Chișinău

Pe lângă activitatea didactică și culturală, Romulus Cioflec este preocupat și de perfecționarea profesională. Exemplificăm prin aceea că, în iulie 1919, își susține, la București, examenul de Capacitate pentru limba română, obținând Certificatul de adevărită a examenului, nr. 71198 din 17 iulie 1919, comisia fiind alcătuită din trei nume mari ale Literelor românești: Ovid Densusșianu, Mihail Dragomirescu și Gheorghe Adamescu. După promovarea acestui examen, devine profesor titular la Liceul Nr. 2 de Băieți, în anul școlar 1919-1920, după ce fusese numit „profesor cu titlul provizoriu” prin adresa nr. 13820, din 25 septembrie 1919, a Directoratului de Instrucțiune Publică din Basarabia, dar pe Statul personal nr. 5 al profesorului Romulus Cioflec, de la liceul mai sus numit, apare corectura: din profesor provizoriu în profesor titular²³ (vezi anexele). În anul școlar anterior, 1918-1919, fusese numit, de la 1 sept. 1918, profesor suplinitor la Liceul nr. 1 de Băieți, devenit, după câțiva ani, Liceul „B.P. Hașdeu”²⁴.

În cinci anuare ale Liceului Nr. 2 de Băieți (devenit, din 1924, Liceul „Mihai Eminescu”), realizate de Alexandru Ouatul, director, profesor de istorie, pentru anii școlari 1921- 1922, 1922-1923, 1923-1924, 1924-1925 și 1925-1926, se află numele lui Romulus Cioflec, ca profesor titular de română, la rubricile: Corpul didactic, Repartizarea orelor, Absențele profesorilor, Orarul săptămânal al liceului, Activitatea extrașcolară, Inspecții școlare. Pe lângă română, Romulus Cioflec a predat și filosofie, în general, între 12 și 16 ore, atât la clasele inferioare, cât și la cele superioare, care aveau două „secțiuni”, modernă și reală. Orarul era lejer, 3-4 ore pe zi. În toți anii școlari menționați mai sus, scriitorul nostru a avut câte două zile libere, sau luni și marți, sau vineri și sâmbătă. Și ceilalți profesori aveau zile libere. Probabil exista un motiv, deocamdată nu-l cunoaștem. Absențe a avut, ca toți ceilalți profesori, și Romulus Cioflec. Cauzele absențelor, după cum apar în anuare, sunt: boală, interes de serviciu și familial.

În cadrul activității extrașcolare, Romulus Cioflec este amintit în anuarul pentru anul școlar 1923-1924, la rubrica Excursiuni, unde din nouă „excursiuni”, una mai mare s-a făcut

în luna mai la București, „*sub conducerea d-lui profesor Cioflec Romulus, cu ocazia concursurilor societății Tinerimea Română*”²⁵. În anuarul pentru anul școlar 1924-1925, la rubrica Activitatea extrașcolară, găsim notat: „*Conducerea cercului literar-istoric a fost încredințată d-lor profesori Gh. Chicu, Alex. Oatul, R. Cioflec și C. Arginteanu. Activitatea cercului s-a desfășurat în numeroase ședințe care s-au ținut în cursul anului. Programul acestor ședințe a fost bogat și variat, conținând conferințe și disertații din toate domeniile, atât ale științelor, cât și din literatură, precum și din diferite demonstrații și lucrări practice*”²⁶.

În anuarul Liceului Nr. 2 de Băieți din Chișinău, pentru anul școlar 1921 - 1922, Romulus Cioflec este trecut la Corpul profesoral și repartizarea orelor, dar nu mai apare la Orarul săptămânal, nici la Absențele profesorilor, deoarece în tot acest an școlar, Romulus Cioflec a avut concediu de studii în Germania, aprobat de Ministerul Instrucțiunii Publice cu nr. 921 – adresa M.I.P. nr.11234 din 24.VI. 1921²⁷. Cu data de 26.XI.1921, nr. 281, s-a înregistrat la Liceul nr. 2 de Băieți, o scrisoare de la Liceul „Andrei Bașotă” din Pomârla - Dorohoi, nr. 246, prin care se solicită adresa profesorului Cioflec, „*ca să-i înaintăm titlul de rentă ce i s-a emis pentru cota de 63 %, pentru timpul campaniei când a contat la acest liceu*”²⁸. În răspunsul dat, se specifică faptul că „*d-l profesor Romulus Cioflec e în concediu pe un an și că în prezent se află în Germania*”, menționându-se adresa: „*Berlin S -W. 48, Friedrich Strasse, no. 24. IV*”²⁹.

Doar în anul școlar 1919-1920 Romulus Cioflec este diriginte, numit la clasa a III-a de liceu. Fratele său, Silvestru Cioflec, în același an școlar, profesor suplinitor pentru specialitatea Limba germană³⁰ la Liceul Nr. 2 de Băieți, este diriginte la clasa I de liceu, conform ciornei unei adrese către Directoratul de Instrucțiune Publică, Chișinău, aflată la Arhivele Naționale ale Republicii Moldova³¹. Ambii sunt implicați în multiple activități extrașcolare, încât n-au făcut față obligațiilor cerute de funcția de profesor-diriginte³².

Uneori, participările sale la înființarea și promovarea unor reviste în Chișinău sau în alte localități din Basarabia erau în detrimentul situației financiare și al prestigiului de dascăl. De exemplu, în 27 aprilie 1920, a plecat de la școala, Liceul nr. 2 de Băieți, fără a cere învoire. Directorul Alexandru Oatul sesizează organul tutelar superior, Direc-

toratul Instrucțiunii Publice, prin următoarea adresă, datată 29 aprilie 1920:

„*Am onoarea a vă aduce la cunoștință că dl profesor Romulus Cioflec de la liceul ce-l conduc a lipsit în ziua de 27 aprilie a. c. de la lecție, plecând din localitate fără a fi fost înștiințat despre aceasta sau să fi fost cerut un concediu, deci dară menționatul profesor a comis o ilegalitate*”³³.

Pe aceeași pagină cu adresa menționată anterior, aflăm însemnarea autografă a directorului: „*a doua zi, sosind la lecție, mi-a comunicat că a plecat, în ziua de 27 aprilie în comuna Peresecina pentru aranjarea unei reviste în Basarabia*” (comuna Peresecina se află în ținutul Orhei). Problema a fost deosebit de serioasă, fapt dovedit de adresa expediată de Directoratul de Instrucțiune Publică profesorului Romulus Cioflec, în data de 11 mai 1920:

„*Fiind informați că dumneavoastră în ziua de 27 aprilie a. c. ați absentat de la cursuri, plecând din localitate, fără a fi cerut concediu în conformitate cu regulamentul legii și circularei D. I. P. 20448 / 1919, vă atragem atenția că asemenea abateri sunt absolut interzise și dorim să nu se mai repete*”³⁴.

Adresa este semnată de secretarul general Ștefan Ciobanu și este echivalentă cu o mustrare scrisă. Menționăm că Ștefan Ciobanu îl cunoștea foarte bine pe profesorul Romulus Cioflec, atât din preocupările comune din perioada realizării Unirii, cât și din cele din domeniul presei, din timpul și de după Unire. Însă regulamentul școlar trebuia respectat, iar exigența era deosebită.

Din cauza multor preocupări cetățenești, profesorul Romulus Cioflec nu a putut face față funcției de diriginte de clasă. Astfel, în data de 3 martie 1920, Directoratul de Instrucțiune Publică, Chișinău, comunică Direcțiunii Liceului de Băieți nr. 2, prin adresa nr. 83, că îl „*desărcinează pe dl Romulus Cioflec din funcția de diriginte de clasă pe ziua de 1 martie a.c. și aprobă, conform cererii dumneavoastră, să fie înlocuit prin dl. Remer pe aceeași dată*”³⁵.

Prin urmare, profesorul Romulus Cioflec se implică cu plăcere în diverse activități culturale extrașcolare, chiar dacă acestea sunt în detrimentul câștigului material.

Severitatea conducerii liceului sau, pur și simplu, strictețea care se impunea, îl determină pe Romulus Cioflec să facă cerere pentru a se învoi două zile de la școală, în perioada examenelor. Este vorba de zilele de 4 și 5

iunie 1920. Autorul cererii recomandă să fie suplinit de fratele său, Silvestru Cioflec, profesor suplinitor, pentru un an școlar, la Liceul Nr. 2 de Băieți³⁶: „Recomand a fi suplinit la aceste examene de către d. Silvestru Cioflec, profesor de limba română la același liceu”³⁷.

Profesorul Romulus Cioflec funcționează la Liceul Nr. 2 de Băieți „Mihai Eminescu” din Chișinău de la 1 septembrie 1919 până la data de 1 septembrie 1926, când a fost transferat la Școala Comercială din Timișoara, conform ord. M.I.P., nr. 68.860/926³⁸, pentru un an școlar, apoi va funcționa, până în 1936, la Liceul German „Loga”.

În 29 iulie 1924, ca profesor la Liceul Nr. 2 de Băieți „Mihai Eminescu” din Chișinău, scrie o cerere adresată Consiliului Orășenesc Sf. Gheorghe, prin care solicită teren, în vederea construirii unei vile, în localitatea-stațiune Șugaș, aflată la opt km distanță de Sfântu Gheorghe. Cererea a fost descoperită de dr. Ioan Lăcătușu la Arhivele Naționale ale Statului din Sf.Gheorghe. Conținutul cererii este următorul:

„Onorat Consiliu,

Subsemnatul, profesor la Liceul Nr. 2 din Chișinău, Vă rog să binevoiți a-mi acorda un loc pentru a construi o vilă la Șugaș – și anume în condițiile în cari s-a acordat până acum.

Îmi iau voie a Vă indica și locul preferit: în partea vilei Nagy Elek sau deasupra vilei primăriei, spre a fi locuința în fața soarelui.

Primiți Vă rog asigurarea considerațiunii mele deosebite,

Romulus Cioflec

Chișinău, Str. Buiucani 51

29 iulie 1924

Onor. Consiliu orășenesc Sf.Gheorghe”

Conținutul cererii dovedește dorința scriitorului de a se stabili în țară, în imediata apropiere a satului natal (25 km), sau pur și simplu dorința de a avea o vilă într-o stațiune montană cu izvoare de apă minerală. După indicațiile date în legătură cu amplasamentul vilei, constatăm că scriitorul cunoaște foarte bine stațiunea Șugaș și apreciază locuințele însoțite. Rămâne de cercetat care erau condițiile acordării terenurilor, având în vedere afirmația: „și anume în condițiile în cari s-a acordat până acum”.

Romulus Cioflec - activitatea literară

Deși are multiple preocupări, Romulus Cioflec nu uită de „îndeletnicirea sa lăaturalnică”, aceea de scriitor. În perioada basarabeană duce o corespondență intensă cu

Garabet Ibrăileanu, conducătorul și animatorul cunoscutei reviste Viața românească, care „prețuia în persoana lui Romulus Cioflec nu numai pe iscusitul prozator, ci și pe bunul organizator al rețelei de difuzare în Basarabia a revistei în cauză”³⁹. Încununarea acestui epistolarum, tipărit în volumul III din *Scrisori către Ibrăileanu* (București, 1973) o face scrisoarea din 20 octombrie 1920, în care Romulus Cioflec menționează, pentru întâia dată, că este preocupat de scrierea amintirilor basarabene: „Pentru că încă n-am altfel de literatură (nuvelă, schiță) și pentru că acum mă ocup exclusiv cu amintirile din Basarabia, trimit pentru Viața românească două capitole din aceste amintiri”⁴⁰. Aceste „capitole” sunt tipărite sub titlul Amintiri din anul Învierii în *Viața românească*: anul XII (1920), nr. 6 (august), p. 370-378; anul XIII (1921), nr. 5 (mai), p. 230-233; anul XIV (1922), nr. 8 (august), p. 240-244. Toate vor intra în volumul memorialistic *Pe urmele Basarabiei. Note și impresii din revoluția rusească*, publicat la un an de la plecarea autorului din Basarabia, în 1927.

Menționăm, în acest context, că Romulus Cioflec a debutat în revista ieșeană *Viața românească* cu nuvela *Domnu Ghiță* în anul 1913 (anul VIII, nr. 10, octombrie, p. 94-97). A mai publicat apoi nuvelele: *Copaci bătrâni* (anul IX, 1914, nr. 3, martie, p. 377-381), *Iocal și dezamăgire* (anul X, 1915, nr. 7-9, iulie-sept., p. 63-67), *Ochiul lui Dumnezeu* (anul X, 1915, nr. 10-12, oct.-dec., p. 92-97).

În 1920, la Editura Viața românească din Iași, îi apare lui Romulus Cioflec al doilea volum de povestiri, intitulat *Lacrimi călătoare*. Criticul literar Mircea Braga, care-i va consacra, în 1982, un studiu scriitorului Romulus Cioflec, se pronunță în legătură cu acest volum în următorul mod: „Raportată la volumul din 1907, culegerea din 1920 nu ne apare ca fiind rodul unei evoluții spectaculoase. Datele inițiale se mențin, regăsind în majoritatea textelor atmosfera idilic-dulceagă, tipuri și semnificații în maniera unei anumite proze a epocii (oscilând nu o dată între sămănătorism și păoporanism, iar sensurile sunt convertite în spirit eticist). (...) Deși *Lacrimi călătoare* încă nu oferă cititorului imaginea concludentă a prozatorului Romulus Cioflec, șansele unui nou drum încep să se contureze. (...) Se simte influența prozatorilor ardeleni, îndeosebi a lui Slavici și a lui Agârbiceanu, dar și prezența criteriilor realiste proprii Vieții românești. Un complex de

*factori, printre care nu în ultimul rând prietenia cu Panait Istrati, va determina orientarea scrisului lui Romulus Cioflec spre acea „formulă” de creație care va asigura, în bună parte, viabilitatea lucrărilor sale ulterioare*⁴¹.

Intelectualii basarabeni au continuat să-l considere pe Romulus Cioflec prietenul lor, integrat problemelor mult încercatei provincii românești, și după plecarea scriitorului din Basarabia. Cu toate că, până în prezent, nu avem date despre legătura cu Basarabia după 1926, suntem convingși că a existat. Singurul exemplu pe care îl dăm acum este prezența numelui scriitorului și a operei sale în paginile revistei *Viața Basarabiei*, revistă lunară, editată de Asociația Culturală „Cuvânt moldovenesc” din Chișinău, director Pan. Halippa, care în *Un cuvânt înainte*, din primul număr, mărturisește dezamăgit că „nici astăzi încă nu suntem deplin stăpâni pe libertatea noastră (...), că și astăzi suntem încă robiți atâtor nevoi, atâtor dureri și unui întineric mare, care nu s-a risipit deocamdată nici sub razele culturii naționale”. Speranța este prezentă în sufletul inimosului om de cultură Pantelimon Halippa: „Avem bună nădejde că *Viața Basarabiei* va fi un răspuns la chemarea vremii și va ajuta procesul de adaptare și creștere a provinciei noastre, în noile condițiuni de viață”.

Chiar în primul an de apariție, 1932, nr. 2 (și următoarele), la colectivul autorilor este trecut și Romulus Cioflec, iar în nr. 12, decembrie, la rubrica Recenzii (p. 61-63), sunt semnalate, cu substanțiale prezentări, volumele *Cutreierând Spania* și *Sub soarele polar*, de basarabeanul G. Rașcu. Spicuim din aceste prezentări:

„Autorul pune în antiteză blândețea, amabilitatea și finețea spaniolă, cu tauromania atât de crudă, pe care au moștenit-o de la romani, descriind magistral de emoționant o luptă în ciroul din Madrid”;

„Domnul Cioflec e un impresionist și reușește a face pe cititori să simtă fiorii de bucurie sau de spaimă ai călătoriei. Nu e un mijloc comod de a scrie o astfel de lucrare, căci pentru a reuși să întreții atenția emotivă, trebuie să ai talentul de a mânui fraza”.

Aflăm din finalul ultimei recenzii o noutate pentru istoria literaturii: Romulus Cioflec avea anunțată, „prin reviste”, o carte despre Macedonia. Ne întrebăm dacă există fragmente, dintr-o asemenea carte, presărate prin vreo gazetă, sau dacă a fost doar un zvon.

În nr. 11, noiembrie, din 1937 al revistei *Viața Basarabiei*, la Recenzii, se află o adnotare la romanul *Vârtejul* de Romulus Cioflec, apărut la Editura Adevărul, 1937, roman care în anul următor, 1938, a primit premiul „Ion Heliade Rădulescu” al Academiei Române, la propunerea lui Mihail Sadoveanu. Adnotarea, din păcate nesemnată, este deosebit de favorabilă scriitorului: „Un stil sobru, lipsit de neologisme; o plăcută înfățișare a satului și naturii carpatine de pe versantul ardelean; o pătrundere măiestrită în psihologia țaranului transilvănean, sărac și dornic de parvenire - iată elementele care susțin schelăria noului roman al scriitorului Romulus Cioflec.

Epoca din preajma războiului și cea din timpul războiului este redată cu talent, iar personagiile pietroase, cu plămada sufletului înrudită cu cea a eroilor de la Termopile, a lui Horia și Iancu, revarsă în sufletele noastre un avânt eroic și o nostalgie după vremile apuse.

Vârtejul domnului Cioflec ia loc alături de cele mai izbutite romane sociale scrise după războiu”.

Revista *Viața Basarabiei*, anul XII, nr. 11-12, nov.-dec., 1943, la rubrica Vitrina cărții, prezintă romanul *Pe urmele destinului*, apărut la Editura Remus Cioflec, București, 1943. Recenzia este semnată de Stelian Segarcea, care arată că „domnul profesor Romulus Cioflec a reușit să arate prin ultimul domniei-sale roman, cât de slab este omul în fața forței soartei sau destinului care-l poartă pe aripele sale capricioase ca pe o mică ființă lipsită de orice putere de voință, (...) orașe și sate pe care autorul ni le descrie cu talentul său de o robustă forță evocatoare. (...) Romanul cucerește prin arta scriitorului, încă din primele pagini, interesul crescând și dezvoltându-se treptat, cu situațiile create prin numeroasele intrigi care țes acțiunea romanului”.

Romulus Cioflec și familia

„Ardeleanul Romulus Cioflec a fost înrudit cu Basarabia nu numai prin multiple fire spirituale, dar și prin căsătoria sa cu Antonina (Antonia) Gavriliță, fiica lui Emanuil Gavriliță, directorul ziarului *Basarabia* (1906-1907), înfocat militant pentru drepturile naționale ale românilor basarabeni din epoca dominației ruso-țariste”⁴². Prin urmare, prin căsătorie, Romulus Cioflec s-a legat mai mult de Chișinău și de Basarabia.

Romulus Cioflec o cunoaște pe Antonia Gavriliță în 1917, la una din consfăturile de seară de la redacția ziarului *Cuvânt moldove-*

nesc, apoi ca participantă la cursurile pentru învățători din vara anului 1917, la Chișinău.

Dacă privim peste timp, în gazeta *Cuvânt moldovenesc*, numărul din 22 noiembrie 1931, închinat aniversării a 25 de ani de la apariția publicației *Basarabia*, la pagina 2, citim un articol, semnat Ilarion V. Verdiș, despre Emanuil Gavrilă și fiica sa Antonina. Din acest articol intitulat *Ciudac* (om ciudat – Emanuil Gavrilă), redăm fragmentul care se referă la Antonina:

„Am fost foarte surprins când venind la Chișinău în anul 1905, am găsit în casa lui coconu Manole o adunare de mai mulți tineri, cari se gândeau la tipărirea unui jurnal în limba moldovenească. La această adunare am fost invitat de dl Gavrilă și, cum am înștiințat, atunci era prima adunare în această chestiune. Nu pot lăsa fără amintire pe domnișoara Antonina Gavrilă – fiică, care puneă tot sufletul în serviciul mișcării noastre naționale. Această domnișoară, cu toate că fiind orfană de mamă din copilărie și căpătând educația în mediul curat rusesc, nu putea vorbi pe atunci moldovenește. Era cea mai înflăcărată naționalistă și știa a găsi mărgăritare acolo unde altul nici n-ar fi găsit. Fiind pictoriță, la expoziția locală, ea a observat un tablou al cărui subiect erau doi boi, odihnind după muncă. Cum îmi spunea domnișoara, actualmente doamna Cioflec, ea a presimțit în traterea subiectului un moldovan. A căutat apoi și a găsit pe autorul tabloului într-un sat depărtat: era dl Colțu, un învățător dintr-un sat sărac și care pe alătura de flacăra iubirii de neam, îl consuma flacăra tuberculozei, căpătată de el din cauza sărăciei”.

Nu avem date despre prietenia celor doi la Chișinău, dinaintea căsătoriei. Remarcăm faptul că, în 1917, Romulus Cioflec nu cunoștea limba rusă, iar Antonina nu știa românește. După câțiva ani, în 1924, scriitorul declară în scris (pe Statul personal) că știe „bine” a vorbi și a scrie limba rusă⁴³. În partea a doua a vieții, Antonina trăiește în România și nu mai are ocazia să vorbească rusește. Cei doi s-au căsătorit în data de 8 septembrie 1922 (cercetările actuale nu ne îngăduie să precizăm localitatea), așa cum reiese din Statul personal al profesorului Cioflec, de unde rezultă și situația profesională a soției: profesoară-„maestră de desen și caligrafie la Școala normală de fete din Chișinău cu leafa respectivă plus trei gradații”⁴⁴.

Privite din afară, relațiile dintre ei au fost deosebit de cordiale. În 1926, au părăsit

Basarabia, stabilindu-se la Timișoara, unde scriitorul avea doi frați profesori. Antonina este, la Timișoara, profesoară de desen, la Liceul „Carmen Sylva”. În vacanțe, veneau împreună la Araci. Tanti Ana, una din vecinele casei părintești, își amintea, în vara anului 2002, că admira frumusețea Toniei, care mergea pe dealuri și picta. Cei doi au călătorit împreună în Spania, în 1927, apoi la Polul Nord, în 1928. Căsnicia lor a durat șapte ani, n-au avut copii. Antonina și-a păstrat numele Cioflec și după divorț, rămânând în bune relații cu fostul soț și cu familia acestuia. Cele două fiice ale scriitorului au cunoscut-o și vorbesc cu plăcere despre ea. S-a pensionat, ca profesor de liceu în 1939. A locuit în București din 1940. Vara „fugea de canicula bucureșteană la Pucioasa, unde locuia cumnata ei, Sonia Gavrilă”. În urma cercetărilor recente efectuate de Maria Vieru-Ișaeu, aflăm că în ultima parte a vieții, a locuit la Pucioasa, unde s-a stins demn, la 24 octombrie 1960⁴⁵.

Concluzii

Profesorul și scriitorul Romulus Cioflec, intelectualul ardelean din Araci, a fost legat sufletește de Basarabia și de basarabeni. S-a simțit bine între ei, și-a făcut prieteni, a luptat pentru cauza lor, pe care o simțea și a lui. Prin activitatea de aproape zece ani desfășurată la Chișinău a dovedit că este un bun prieten al basarabenilor.

În Statul personal completat de Romulus Cioflec la data de 28 iunie 1924, la rubrica „Activitatea extrașcolară” se află scris: „Participarea la mișcarea națională politică și culturală de la începutul revoluției în Basarabia până la venirea armatei române și după aceasta”. Basarabenii l-au apreciat cum se cuvine. Din același document, la rubrica „Ce recompense a obținut”, aflăm că scriitorul a primit deosebit de importante recompense: „1. Medalia „Bărbăție și Credință”, clasa I (Înaltul Decret nr. 3411 din 15 noiembrie 1918), pentru servicii în Basarabia înainte de Unire.

2. Adresă de mulțumire din partea Ministerului Instrucțiunii Publice (nr. 47.233 din 7 iunie 1921), pentru servicii aduse ideii naționale în Basarabia”⁴⁶.

Prin comunicarea noastră, am încercat să evidențiem câteva din „urmele” lăsate de Basarabia și de basarabeni în activitatea și viața scriitorului Romulus Cioflec. Cercetarea trebuie să continue, pentru a se ajunge la elaborarea unui studiu substanțial privind această temă.

Luminița Cornea

Note

1. ROMULUS CIOFLEC, *Pe urmele Basarabiei...*, în volumul LEON DONICI, *Revoluția rusă, Romulus Cioflec, Pe urmele Basarabiei...*, Editura Universitas, Chișinău, 1992, p. 181
2. CARMEN BRĂGARU, *Revoluția rusă repovestită de Romulus Cioflec*, în volumul *Romulus Cioflec – un ardelean pe drumurile lumii*, ediție îngrijită de LUMINIȚA CORNEA, Editura Arcuș, 2007, p. 26
3. ROMULUS CIOFLEC, Op. cit., p. 208 și 189
4. Idem, p. 191
5. Idem, p. 204
6. Idem, p. 105
7. LUDMILA NĂSTASE, *Arhitectul A.I. Bernardazzi – 170 ani*, Chișinău, 2001
8. DINU POȘTARENȚU, *Biserica Sfântul Ierarh Nicolae din Chișinău*, Chișinău, 2002, p. 14
9. ROMULUS CIOFLEC, Op. cit., p. 206
10. Cf. CONSTANTIN STAN, *Activitatea lui Romulus Cioflec pentru unirea Basarabiei cu România (1917-1918)*, în *Angvstia*, nr. 2, 1997, p. 265-272
11. MARIA POȘTARENȚU, *Romulus Cioflec și ziarul „Sfatul Țării”*, în volumul *Romulus Cioflec – un ardelean pe drumurile lumii*, ediție îngrijită de Luminița Cornea, Editura Arcuș, 2007, p. 34-38
12. DINU POȘTARENȚU, *Rolul refugiaților bucovineni, regășeni și transilvăneni în deșteptarea națională a românilor basarabeni în 1917-1918*, în volumul *Romulus Cioflec – un ardelean pe drumurile lumii*, ediție îngrijită de LUMINIȚA CORNEA, Editura Arcuș, 2007, p. 67-73
13. O. GHIBU, *În vâltoarea revoluției rusești*, București, 1993, p. 17-23; V. HAREA, *Basarabia pe drumul unirii*, Galați, 1995, p. 39-42
14. *O pagină din istoria Basarabiei. Sfatul Țării (1917 - 1918)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și selecția imaginilor de ION NEGREI și DINU POȘTARENȚU, Ed. Clio, Chișinău, p. 92
15. ROMULUS CIOFLEC, Op.cit., p. 163-298
16. G. TOFAN, *A doua serie de cursuri de limba moldovenească pentru învățători. Cursurile din Chișinău și Bălți*, în revista *Școala moldovenească*, revista Asociației învățătorilor moldoveni din Basarabia, anul I, 1917, p. 189 – 196.
17. G. TOFAN, Op. cit., p. 192.
18. Arhivele Naționale ale Republicii Moldova (A.N.R.M.), fond 1772, inv. 7, dosar 638, fila 49
19. ROMULUS CIOFLEC, *Lucrul învățătorilor în afară de școală*, în revista *Școala moldovenească*, anul I, nr. 5-6, 1918, p. 183-188.
20. N. IORGA, *Neamul românesc în Basarabia*, București, 1997, p. 131,234.
21. N. IORGA, Op.cit., p. 174.
22. Prefața la Buletinul Societății Istorico-Literare din

- Chișinău „B.P.Hasdeu”, vol.I, Chișinău, 1922-1923, p. 3-4.
23. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 39, fila 80; A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 1188, fila 1 (vezi anexele) și A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 1188, fila 13a .
24. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 1188, fila 10
25. *Anuarul Liceului Nr. 2 de Băieți din Chișinău pe anul școlar 1923-1924*, publicat de A. OATUL, director, Chișinău, Tipografia Eparhială, str. Haralambie, 42, 1925, p. 24.
26. Anuarul citat mai sus, p.26.
27. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 1188, fila 15.
28. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 91, fila 60.
31. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 91, fila 61.
32. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 39, fila 70 (vezi anexa).
33. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 39, fila 159.
34. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 64, filele 34, 38 și 39.
35. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 64, fila 38.
36. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 64, fila 39.
37. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 64, fila 34.
38. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 39, fila 70 (vezi anexa).
39. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 64, fila 45.
40. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 1188, fila 12.
41. IURIE COLESNIC, *Basarabia mai are a-i redescoperi pe Romulus Cioflec*, în volumul *Romulus Cioflec – un ardelean pe drumurile lumii*, ediție îngrijită de LUMINIȚA CORNEA, Editura Arcuș, 2007, p. 13-20.
42. *Scrisori către Ibrăileanu*, vol. III, ediție îngrijită de M. BORDEIANU, VIORICA BOTEZ, GR. BOTEZ, I. LĂZĂRESCU și AL. TEODORESCU, prefață de N. I. Popa, Editura Minerva, București, 1973, p. 43-51.
43. MIRCEA BRAGA, *Des-structurare și re-structurare în volumul Istoria literară ca pretext*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 69-92.
44. MARIA VIERU-IȘAEV, *Pe urmele ardeleanului Romulus Cioflec...Pe urmele basarabenilor Emanuil Gavrilă și Antonina Gavrilă-Cioflec*, în volumul *Romulus Cioflec – un ardelean pe drumurile lumii*, ediție îngrijită de LUMINIȚA CORNEA, Editura Arcuș, 2007, p. 56-66.
45. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 1188, fila 13a
46. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 1188, fila 13a și A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 1188, fila 14b.
47. MARIA VIERU-IȘAEV, Op.cit., p. 59-60
48. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 1188, fila 13.

Notă: Toate documentele citate din Arhivele Naționale ale Moldovei (A.N.R.M.) se află în copii xeroxate la Muzeul Național al Carpaților Răsărieni.

Résumé

„Les Traces” de Bessarabie dans la vie et l’activité de Romulus Cioflec

Le professeur et l'écrivain Romulus Cioflec, intellectuel de Transylvanie, né à Araci, a été attaché à la Bessarabie et à ses habitants. Par son activité de presque 10 ans (1917-1926) à Chișinău, il s'est montré un bon ami des gens du lieu et il a parlé d'eux dans son volume de mémoires *Sur les Traces de Bessarabie* (1927).

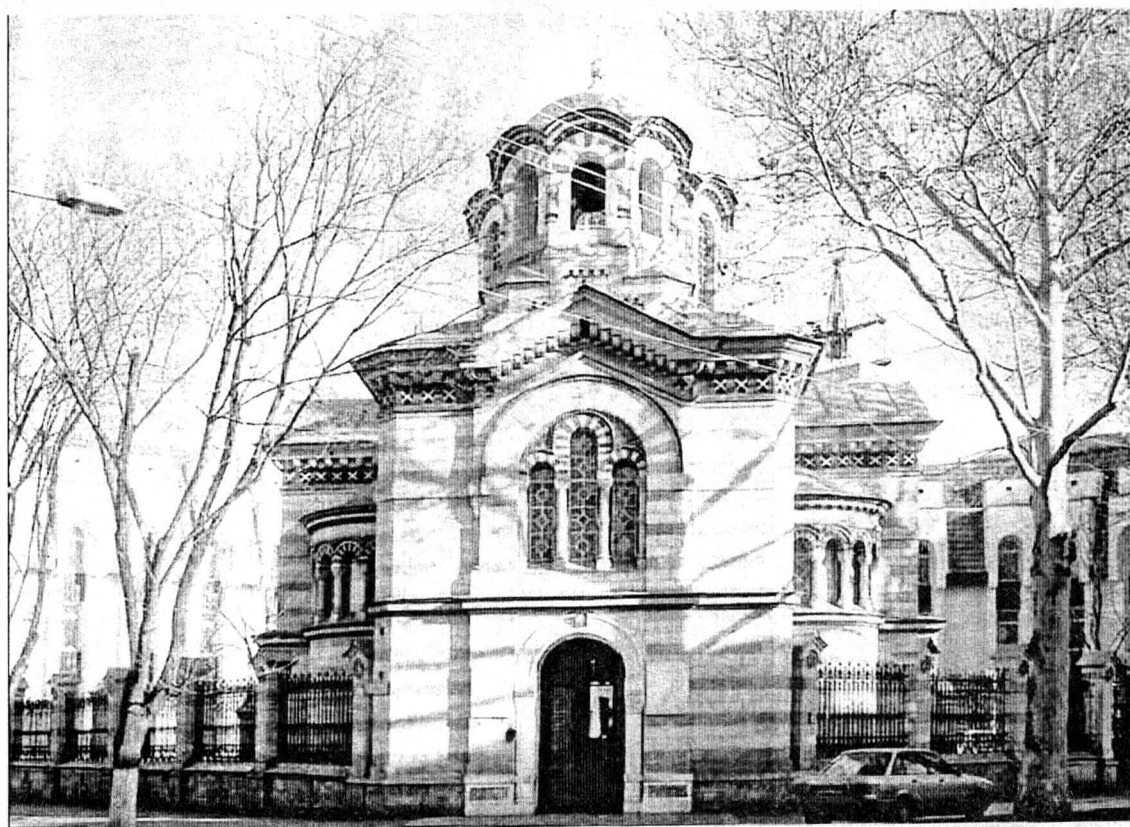
Dans notre étude, nous présentons la contribution de Romulus Cioflec au développement du niveau de culture des gens de Bessarabie en les aidant à imprimer des publications en alphabet latin. Il a réalisé cela en tant que journaliste et écrivain, en tant que lecteur aux cours pour instituteurs de l'été de 1917, en tant que lecteur à l'Université Populaire, en tant que membre de la Société historico-littéraire « B.P.Hasdeu », ainsi que en tant que professeur de roumain au Lycée numéro 1 de garçons (1918-1919) et au Lycée numéro 2 de garçons (1919-1926) de Chișinău.

Romulus Ciofleac a été apparenté à la Bessarabie non seulement par des multiples liens spirituels mais aussi par son mariage avec Antonina Gavriliță, militant pour les droits nationaux en Bessarabie sous la domination des tzars russes.

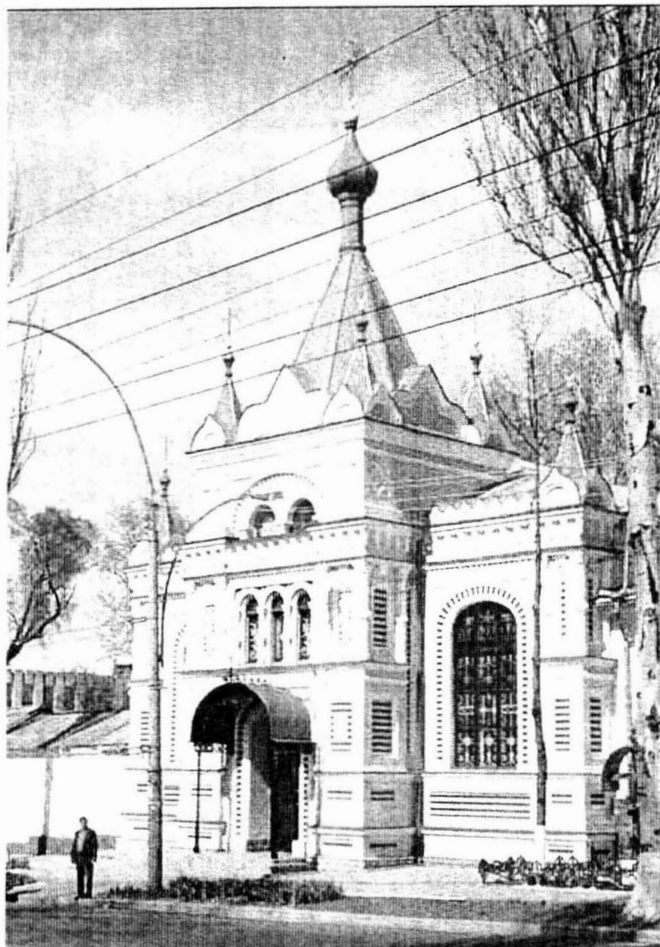
Pour les services rendus à la Bessarabie avant l'Union, Romulus Ciofleac a été récompensé par la médaille « Bărbăție și Credință » (Vaillance et foi) I ère classe et par diverses adresses officielles de remerciements.

Poza 1. Chișinău – Primăria municipiului – arhitect A. Bernardazzi (1831-1907)

Poza 2. Chișinău – Biserica greccască „Sf. Panteleimon” – arhitect A. Bernardazzi (1831-1907)

Poza 3. Chișinău – Biserica „Sf. Ierarh Nicolae”
– arhitect V.N. Țăganko (sfântită în 1901)

-- 341 --

...e iața au fost aprobate de Ministerul de
Basarabia la 14 Aprilie 1918
...a fost înscrisă la Tribunalul Chișinău, iar
...ații au fost aprobate în ședința publică
Chișinău, secția a II-a, din 22 Ianuarie

c) Lista membrilor Societății Ist. rico-lite are
„B. P. Hașdeu”, în ordine alf. betică

Augustin I. locot; Asiievski I. diacon; Bratescu N. in-
stitutor; Buzdugan I. deputat; Bărca Feodosie, publicist
Banciu Alex. profesor; Bornemisa S. profesor; Boga T.
Leon, profesor; Barbareu Gh. inginer; Brânza Luca. ad-
vocat; Balamoș Ep. delegat tehnic în Basarabia; Biciola
I. ziarist; Balcești Șt. publicist; Buznia Eugenie, profe-
soare; Bourcaneu Eugeniu, publicist Cujba Sergiu, publi-
cist; Chiuleanu Simion, învățator; Ciornei N. student;
Cădere M. D. profesor; Curtovici Aurel, subdirector; Cioba-
nu Șt. profesor; Caprița I. profesor; Cioflec R. prof. Cucea Ap.
institutor; Cristian Mircea, economist; Constantinescu A.
N. profesor; Cioflec C. profesor; Codrea C. revizor șco-
lar; Gh. Coteanu, doctor; Covata V. avocat; Crenianu
C. inginer; Caza Iiu Gr. deputat; Conta N. Locot. Col.
Cazacu I. profesor; Crihan P. institutor; Carțaru I. stu-
dent; Constantinescu Gr. preot; Dumitriu C. Ion; Das-
calescu Chr. profesor; Dobrescu A. doctor; Dragomirescu
Iuliu, avocat; Dobiaș Gh. Avocat; Dauș Ludovic, advo-
cat; Denize Eugen, avocat; Dascalescu P. I. teolog;
Danilescu Gavril; Erhan Diomisie, Episcop; Erhan Pant.
profesor; Frățiman I. profesor; Frățiman N.; Florian V.
preot; Frățiman Sinclitichia, învățator; Fodulu M. publi-
cist; Gulea Andrei, student; Georgescu S. general; Gu-
glea Gh. profesor; Georgescu-Vrancea C. magistrat; Grosu
Pavel, medic veterinar; Greciuc V. profesor; Gropa D.
notar; Ghica T. I. Gheorghiu Ana, învățat. Ghibu O. profe-
sor; Gore Paul, I. P. S. Sa Gurie; Haneș P. Haneș V.
Harcza V. Hamer M. profesor; Halipa N. P. deputat;
Holtban Șt. învățator; Hondru V. profesor; Ioncu Teodora,
studentă; Imbroane Avram, preot; Ion Teofil deputat;
Iov D. publicist; Ionescu Maria, profesoara; Iliescu Pan-

Doc. 4 - 4. Lista membrilor Societății
Ist. rico-litare „B. P. Hașdeu”, în ordine
alfabetică, din Buletinul Societății istorico-lit-
erare „B.P. Hașdeu”, Chișinău, 1922-1923,
pag. 341

Doc. 5. Buletinul Societății Istorico-literare „B.P. Hașdeu”, Chișinău, 1922-1923 (coperta)

ROMÂNIA

REGISTRUL DE INSTRUCȚIUNE PUBLICĂ
DIN
BASARABIA

Serviciul 111 DIRECȚIUNII LICEULUI de hoște
din 25 SEP. 1919 din Chișinău

Vi se aduce la cunoștința ca în urma reco-
mandațiunii Ministerului Instrucțiunii Publice Direc-
toratul a numit pe Domnul R. Cioflec
profesor cu titlul proveseriu în învățământul secund-
dar al liceului de conducere pentru specialitatea....
Limba Română pe ziua de
1 Septembrie a.c.

Repartizarea orelor i se va face de DV. con-
form regulamentului și ultimilor dispoziției.

DIRECTOR; H. Ciobanu

ȘEF de SERVICIU: [Signature]

Doc. 6. A.N.R.M., fond 1772, inv. 8, dosar 39, fila 80

